

Dr. sc. Hazim Selimović
Dr. sc. Nermin Mulaosmanović
Zehrina Selimović, MA

INTERPERSONALNI ODNOS U NASTAVI

Sažetak

Ekspanzija na svim poljima društvene zbilje neminovno je dovela i do pokretanja pitanja kvaliteta školskog odgoja, koje je pritom postalo aktuelnije nego ikad do sad. Činjenica je da škola nije samo državna obrazovna institucija, nego i određena grupa koja uspostavlja unutargrupne i međugrupne odnose, koji se ogledaju u njenoj odgojnoj funkciji i rezultatima rada i djelovanja, govori u prilog pedagoškoj opravdanosti istraživanja ove teme. Cilj istraživanja je ispitati kvalitet interpersonalnog odnosa u nastavi po procjeni učenika. Uzorak ispitanika čine učenici Osnovne škole „Travnik“, i to 178 učenika četvrtog i sedmog razreda. Rezultati su pokazali da učenici misle da je za dobar odnos između učenika i nastavnika važno da nastavnici omoguće učenicima da ostvare dobru komunikaciju u nastavi. Nalazi istraživanja su pokazali da spol, razred i uspjeh učenika bitno utiču na njihovo mišljenje po pitanju kvaliteta interpersonalnog odnosa. Dakle, učenici sa boljim uspjehom imaju pozitivnije mišljenje o kvaliteti interpersonalnog odnosa u nastavi. Dobijeni rezultati će dati značajan doprinos na rasvjetljavanje problematike interpersonalnog odnosa između učenika i nastavnika u osnovnoj školi i pružiti pomoć nastavnicima u cilju uspostavljanja boljeg interpersonalnog odnosa.

Ključne riječi: škola, učenici, nastavnici, komunikacija, interakcija.

Uvod

Međuljudski odnos u školi na svim nivoima i između svih aktera odgojno-obrazovnog procesa jedna je od pretpostavki razvijanja ugodne i podsticajne školske klime, a time i uspješnog rada škole. „Međuljudski odnos je složen dinamički proces u paru ili grupi koji određuje ponašanje između osoba koje u njemu sudjeluju. Ponašanje jedne osobe u odnosu je uvjetovano ponašanjem druge, te da svakog pojedinca u određenom odnosu možemo razumjeti samo ako ga sagledamo u njegovoj interakciji s drugom osobom u odnosu“ (Bratanić, 1993, str. 31). S tog aspekta valja promatrati i odgoj kao odrednicu međuljudskog odnosa i same komunikacije.

Polić definira odgoj kao komunikaciju, te smatra da će odgoj biti uspješniji što je komunikacija između odgajatelja i odgajanika uspješnija (Polić, 1997). Međuljudski odnos ne postoji bez komunikacije i interakcije u školi i izvan nje, jer ova dva procesa utiču na oblikovanje mladih, podstiču ili usporavaju efikasnost i kvalitet nastavnog rada i samim tim determiniraju položaj nastavnika i učenika. „Komunikaciju možemo definirati kao proces uzajamne razmjene značenja“ (Bratanić, 1993, str. 32). Dakle, komunikacija u svome najopćijem značenju predstavlja razmjenu poruka između dvije ili više osoba. Ključni aspekti efikasnosti pedagoške komunikacije su:

- „sposobnost ili kompetencije pošiljaoca da prenese poruku ili efikasno realizira sadržaj komunikacije,

- sposobnost ili kompetencije primaoca da razumije ili preuzme poruku ili sadržaj komunikacije,
- efikasna povratna informacija i
- uklanjanje šumova ili distraktora ili njihovo svođenje na minimum“ (Suzić, 2005, str. 175).

Ukoliko želimo postići odgojno djelovanje u okviru međuljudskih odnosa interakcija kao najveći dio komunikacije neizbježan je faktor, pa je potrebno dati i njeno pojmovno određenje. „To je odnos između dvije ili više jedinki pri kome jedna jedinka utiče na ponašanje druge. Interakcija je sastavni dio komunikacije, jer poruka se ne može uputiti ni primijeniti bez interakcija“ (Selimović i Tomić, 2011, str. 157). Dakle, nema odgoja bez interakcije, jer samo pomoću komunikacije i interakcije pojedinac zauzima stavove i razvija svoju ličnost i na taj način razvija i kvalitetne međuljudske odnose.

Uspješnost komunikacije u nastavi ogleda se u provjeravanju šta je učenik čuo i kako je to razumio. Najbolji komunikacijski odnos u nastavi je onaj u kome su sudionici otvoreni, jasni, iskreni i iskazuju međusobno poštovanje. Da bi škola bila povoljan ambijent u kojoj učenik razvija svoju ličnost potreban je dobar nivo saradnje između sudionika u nastavi, svakodnevna interakcija, kvalitetna komunikacija i sudjelovanje u nastavi. Nastavnici koji pokazuju dobru komunikaciju zadovoljniji su sobom i svojim poslom, dakle, komunikacija i interpersonalne vještine su oruđa za rad nastavnika pomoću kojih oni ostvaruju svoj profesionalni cilj. U nastavi se uglavnom insistira na interaktivnom odnosu nastavnik-učenik u kome osnovnu poziciju zauzima učenik, njegova zrela ličnost koja se pokazuje u kreativnosti, kritičkom mišljenju i toleranciji prema drugačijem.

Jedna od osnovnih karakteristika obrazovnog procesa je prije svega interpersonalni odnos, koji pretpostavlja poruku i učenje kroz dijalog, korelaciju i učenja. Uspostavljanje interpersonalnog odnosa u nastavi je u vezi sa interpersonalnom komunikacijom. „Interpersonalna komunikacija je direktna komunikacija dvaju ili više osoba, licem u lice i podrazumijeva oblike verbalnog, neverbalnog i fizičkog komuniciranja“ (Osmić, 2002, str. 58). To je interakcija u kojoj jedna osoba prezentira određene sadržaje drugoj osobi da bi utjecala na njeno ponašanje. Karakteristika interpersonalne komunikacije je odnos „ja-ti“ i „ja-grupa“.

Interpersonalna komunikacija je namjerno ili nenamjerno, svjesno ili nesvjesno, planirano ili neplanirano slanje, primanje i djelovanje poruka unutar neposrednih (licem u lice) odnosa među ljudima. Osnovni je instrument odgoja i obrazovanja razgovor između učitelja i učenika, između učitelja međusobno i između učenika međusobno. To je suvremena znanost o razgovoru koja predstavlja teoretsku i stručnu pozadinu vještine interpersonalnog komuniciranja (Brajša, 1994, str. 11)

„Interpersonalna komunikacija je suvremena znanstvena disciplina koja se bavi problematikom interpersonalnog komuniciranja. Njezin je predmet proučavanja komunikacija licem u lice unutar manjih primarnih skupina (kao što su obitelj, škola, poduzeće i manje društvene zajednice) tj. direktna i neposredna komunikacija. (Ibidem, str. 21/22). S obzirom na to da se radi o inetpersonalnom odnosu u nastavi potrebno je radi potpunijeg razumijevanja ove problematike definirati i pojam interpersonalne pedagoške komunikacije. „Interpersonalna pedagoška komunikacija predstavlja proces u kome ljudi kreiraju i šalju poruke ili signale, odnosno sadržaje komunikacije koje drugi ljudi primaju i interpretiraju, na koje reaguju i odgovaraju“ (Suzić, 2005, str. 167).

Nastavnik koji posjeduje dobru interpersonalnu vještinu lakše će u nastavi sa učenicima graditi interpersonalni odnos, jer on utiče na odgojno-obrazovno djelovanje nastavnika, uspjeh učenika i veća postignuća. Da bi bio efikasan pošiljalac sadržaja pedagoške komunikacije, nastavnik treba da usvoji niz drugih ili novih uloga. Od niza nastavnikovih uloga ovdje izdvajamo:

- „nastavnik kao didaktičar,
- nastavnik kao vaspitač,
- naučno-nastavna uloga nastavnika,
- nastavnik kao dijagnostičar,
- nastavnik kao instruktor aktivne nastave,
- nastavnik kao koordinator,
- nastavnik kao kreator novih interpersonalnih odnosa,
- nastavnik kao graditelj emocionalne klime u odjeljenju,
- nastavnik u aktivnom ciljnom učenju“ (Suzić, 1999, str. 6-7).

Interpersonalni odnos predstavlja važan uslov za adaptaciju učenika u školi, jer interakcije i iskustva koja učenik stiče u školi odražavaju se na njegova kasnija postignuća i snalaženje u različitim životnim situacijama, a čemu u prilog govore i podaci dobijeni novijim istraživanjima iz ove oblasti. Očito se i pedagoška komunikacija odvija kako na intrapersonalnoj, tako i na interpersonalnoj i socijalnoj razini. Zapravo, uspješnost odgojnog djelovanja u najvećoj mjeri će ovisiti o kvaliteti interakcije i stupnju interakcijske povezanosti u komunikaciji svih njegovih sudionika (Bratanić, 1993). Ipak, važno je naglasiti odgovornost nastavnika kao moderatora cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa, a to u fokus stavlja proces interpersonalne komunikacije na razini učenik-nastavnik. (Bavčević, 2015).

Swann (2002), upravo ističe važnost komunikacije na relaciji edukator-student u funkciji uspješnosti učenja. Dakle, zadatak nastavnika je da stvori povoljne uvjete za odvijanje nastavnog procesa i odnos sa učenicima koji karakterizira učenička sloboda, integrativan i uravnotežen razvoj. Jasno je, dakle, da proces edukacije može biti uspješan jedino unutar konteksta kvalitetne komunikacije, pa se postavlja pitanje: „Kako komuniciramo s učenicima i predstavlja li takva komunikacija preduvjet uspješnog odgojno-obrazovnog procesa?“ (Bavčević i sar, 2005). Da bi učenik bio efikasan u pedagoškoj komunikaciji, nužno je da, pored slušanja i prijema, razvije kompetencije efikasnog slanja poruka.

Uvažavajući sve navedeno, o interpersonalnim odnosima u nastavnom procesu u našem radu smo željeli ispitati mišljenja učenika po pitanju kvaliteta interpersonalnog odnosa. Pretpostavili smo da postoji kvalitetan interpersonalni odnosi u nastavi po mišljenju učenika, te da nema razlika među ispitanicima s obzirom na spol i razred, a da se učenici razlikuju u stavovima s obzirom na školski uspjeh.

Metode rada

Postupak

Utvrđivanje kvaliteta interpersonalnih odnosa između učenika vršili smo anketnim upitnikom koji se sastojao od tri subskale. Pra subskala se sastojala od deset pitanja, a ostala dva po pet pitanja. Prije samog anketiranja ispitanike smo upoznali sa značajem istraživanja i načinom popunjavanja pitanja u upitniku. Također, objasnili smo im da je anketiranje anonimno i da služi u naučne svrhe. Nakon toga, ispitanicima smo podijelili listove za odgovore. Nakon

što im pročitamo pitanje svaki ispitanik je zaokružio odgovor na skali Likertovog tipa. Ako neko od pitanja nije bilo jasno, podizanjem ruke ispitanik bi nam dao znak da želi objašnjenje. Ovim smo željeli postići da istraživanje teče odgovarajućim tempom i da se uklone sve nejasnoće. Ispitivanje je trajalo oko petnaest minuta.

Uzorak

Uzorak ispitanika obuhvata 178 učenika četvrtih i sedmih razreda Osnovne škole „Travnik“ u Travniku, i to s obzirom na *dob*, 88 ispitanika (ili 49,4% istraživanog uzorka) učenika četvrtih razreda osnovne škole i 90 ispitanika (ili 50,6 %) učenika sedmih razreda osnovne škole. Prema *spolu* ispitanika 92 (ili 51,7 %) učenika osnovne škole je *muškog spola*, a 86 (ili 48,3 %) učenika osnovne škole je ženskog spola.

Uspjeh učenika je 2 ispitanika (ili 1,1 %) dovoljan, 34 ispitanika (ili 19,1 %) dobar, 62 ispitanika (ili 34,8 %) vrlo dobar i 80 ispitanika (ili 44,9 %) učenika ima odličan uspjeh.

Instrument

U istraživanju smo koristili anketni upitnik. Prva grupa pitanja, njih ukupno 3, koja se nalazi na početku upitnika, namijenjena je prikupljanju osnovnih sociodemografskih podataka o učenicima koji su uključeni u istraživanje. To su: spol, razred i školski uspjeh. Zatim slijedi 20 pitanja koja su podijeljena u tri subskale, i to: Odnos između učenika i nastavnika, Sudjelovanje učenika u nastavi i Vršnjačka interakcija na koja su učenici odgovarali petostepenom skalom Likertovog tipa, i to: 1 (uopće se ne slažem), 2 (ne slažem se), 3 (slažem se i ne slažem), 4 (slažem se) i 5 (uvijek se slažem).

Rezultati i diskusija

Naš prvi zadatak je ispitivanje nivoa kvaliteta interpersonalnih odnosa u nastavi. U našem radu kvalitet interpersonalnog odnosa smo provjeravali kroz kroz 20 tvrdnji koje čine tri subskale, i to: odnos između učenika i nastavnika, sudjelovanje učenika u nastavi i vršnjačka interakcija. Deskriptivnom statističkom metodom utvrđeni su aritmetičkom sredinom prosječni rezultati i standardnom devijacijom disperzija (raspršenost) oko srednje vrijednosti svih ajtema u okviru subskala.

Tabela 1 *Mjere centralne tendencije i disperzije obilježja interpersonalnih odnosa u nastavi*

	Indikator	M	SD
Odnos između učenika i nastavnika	1. Slobodno mogu iznositi svoje mišljenje i stavove	3.70	0.97
	2. Slobodno mogu pitati, raspravljati i diskutovati	3.87	1.08
	3. Mogu tražiti dodatne upute i objašnjenja ako nešto ne shvataju	4.37	0.96
	4. Nastavnik me podstiče da iznesem svoje mišljenje	3.97	0.86
	5. Nastavnici me pohvaljuju, ispravljaju i ukazuju mi na greške	4.30	0.94
	6. Nastavnici mi tolerišu različito mišljenja i stavove	3.89	0.92
	7. Volim nastavnike koji se sa mnom dogovaraju	4.21	1.08
	8. Volim nastavnike koji su tolerantni, koji me razumiju i poštuju	4.43	0.82
	9. Volim kada nastavnici komuniciraju sa mnom na ravnopravnoj osnovi	4.20	0.97

	10.	Volim nastavnike koji su raspoloženi i podstiču pozitivnu emocionalnu klimu	4.34	0.91
	11.	Kada radimo u nastavi odgovara mi rad s mnogo ozbiljnosti i zahtjeva nastavnika	3.74	1.1
Sudjelovanje učenika u nastavi	12.	Kada radimo u nastavi odgovara mi radna atmosfera sa više opuštenosti u kojoj radim koliko mogu	4.22	0.85
	13.	Kada radimo u nastavi odgovara mi rad u kojem ima dosta pauza i smijeha, pa makar se manje nauči	3.45	1.42
	14.	Kada sudjelujem u radu u kojem nastavnik ocjenjuje govorim sa puno straha	3.48	1.2
	15.	Kada ne bi bilo posebnih časova ocjenjivanja osjećao bih se bolje i učestvovao u aktivnije u nastavi	3.66	1.23
Vršnjačka interakcija	16.	U mom razredu učenici pomažu jedni drugima da bolje nauče	4.00	0.83
	17.	Učenici u mojoj školi su veoma zainteresovani da pouče druge učenike.	3.76	0.93
	18.	Učenici uživaju kada čine nešto zajedno sa svojim vršnjacima.	4.24	0.69
	19.	U ovoj školi se đaci međusobno veoma dobro poznaju	4.33	0.65
	20.	Đaci uživaju kada rade zajedno na nekom projektu.	4.38	0.66

Napomena: M-aritmetička sredina; SD-standardna devijacija

Vrijednost aritmetičke sredine (M) svih tvrdnji od 3,85 pokazuje da postoji kvalitetan interpersonalni odnos po mišljenju učenika, odnosno da se učenici slažu i uvijek slažu sa ponuđenim tvrdnjama. Vrijednost standardne devijacije (SD) od 0,51 ukazuje da je rasipanje oko aritmetičke sredine veoma malo, što pokazuje da postoji dobra homogenost dobijenih rezultata.

Detaljnou analizom, Tabela 1, uočava se da učenici osnovne škole najvećom vrijednošću u okviru subskale odnosi između učenika i nastavnika procjenjuju tvrdnju procentu u subskali u odnosu između učenika i nastavnika – Volim nastavnike koji su tolerantni, koji me razumiju poštuju M=4,43, i tvrdnja Mogu tražiti dodatne upute i objašnjenja ako nešto ne shvataju M=4,37. Ovaj nalaz pokazuje da učenici u odnosu sa nastavnikom vole nastavnike koji su razumljivi, ali u isto vrijeme i kompetentne osobe. Rezultat ukazuje da je uloga nastavnika u nastavnom procesu višestruka i da ona treba uključivati i ljudske komunikacijske sposobnosti, ali i stručne-metodičke.

Kod subskale sudjelovanje učenika u nastavi uočavaju se nešto niže procjene u odnosu na prethodnu subskalau. Međutim, tvrdnja sa najvećom procjenom je *Kada radimo u nastavi odgovara mi radna atmosfera sa više opuštenosti u kojoj radim koliko mogu* M=4,22, koja pokazuje da učenici vole opuštenu atmosferu u kojoj mogu da rade u skladu sa svojim mogućnostima.

Ovi nalazi navode na zaključak da učenici svoje sudjelovanje u nastavi vide kroz ozbiljnost u zahtjevima nastavnika i opuštenu radnu atmosferu, te časove u kojima ima humora, poseban zaključak se odnosi na veoma bitnu činjenicu u nastavnom procesa, a to je ocjenjivanje, gdje učenici ističu da bi postigli bolju radnu atmosferu kada ne bi bilo časova ocjenjivanja.

Treća subskala koja se odnosi na vršnjačku interakciju pokazuje da učenici najviše vrednuju tvrdnju *Đaci uživaju kada rade zajedno na nekom projektu* M=4,38. Ovi nalazi pokazuju da učenici pokazuju interesovanje za zajedničke aktivnosti, a što upućuje na zaključak

da se u nastavnom procesu treba podsticati rad u grupama kako bi učenici usvojili pravila grupnog rada i na taj način postigli bolje rezultate.

Na osnovu svega navedenog, može se zaključiti da učenici imaju jasne ciljeve koji se odnose na kvalitetan interpersonalni odnos u nastavi, te da u tome odnosu cijene razumijevanje i podršku od strane svojih nastavnika, rad u opuštenoj atmosferi koja je prožeta humorom i da postižu bolje rezultate ukoliko su uključeni u zajedničke aktivnosti. Dakle, možemo zaključiti da postoji kvalitetan interpersonalni odnos u nastavi po mišljenju učenika. Isto tako, ovi nalazi mogu poslužiti sudionicima nastavnog procesa kako bi učinili dodatni napor na poboljšanju interpersonalnog odnosa koji će u konačnici rezultirati boljim uspjehom većim postignućima učenika, ali i još kvalitetnijim interpersonalnim odnosima koji će uticati na to postignuće.

Naš drugi zadatak je ispitivanje razlika između učenika s obzirom na spol. Utvrđivanje značajnosti *t-testom* razlika aritmetičkih sredina o kvalitetu interpersonalnih odnosa u nastavi po mišljenju učenika osnovne škole, s obzirom na njihov spol, Tabela 2, pokazalo je da samo u jednom parametru postoje statistički značajne razlike aritmetičkih sredina (M), i to u odnosu na *odnos između učenika i nastavnika* (na nivou $p < 0,01$), u korist djevojčica $M=3,38$, a kod dječaka $M=3,65$, što govori da djevojčice imaju veći stepen slaganja sa navedenim tvrdnjama koje su vezane za odnos između učenika i nastavnika.

U preostale dvije subskale nema statistički značajne razlike između mišljenja dječaka i djevojčica, što upućuje na zaključak da i dječaci i djevojčice imaju ujednačeno mišljenje koje se odnosi na sudjelovanje učenika u nastavi i na vršnjačku inetrakciju

Tabela 2 Razlike u interpersonalnim odnosima s obzirom na spol učenika

Parametri	Spol	N	M	SD	t-vrijed.	Znač.
Odnos između učenika i nastavnika	M	92	3.65	0.58	-2.15	0.03
	Ž	86	3.83	0.52		
Sudjelovanje učenika u nastavi	M	92	3.71	0.60	0.01	0.98
	Ž	86	3.71	0.63		
Vršnjačka interakcija	M	92	4.07	0.75	-0.53	0.59
	Ž	86	4.13	0.79		

Veći stepen slaganja kod vršnjačke interakcije imaju djevojčice, ali ta razlika nije statistički značajna. Dakle, ispitanici, bilo da su muškog ili ženskog spola, imaju dosta ujednačene procjene interpersonalnih odnosa u nastavi.

Utvrđivanje značajnosti *t-testom* razlika aritmetičkih sredina o interpersonalnim odnosima po mišljenju učenika osnovne škole, s obzirom na razred koji pohađaju, Tabela 3, bio je naš treći zadatak. Rezultati pokazuju da u dvije od tri subskalae ne postoji statistički značajna razlika i to kod odnosa između učenika i nastavnika i sudjelovanja učenika u nastavi, iako su mišljenja učenika četvrtih razreda u obje subskale znatno pozitivnija, tj. stepen slaganja na ponuđene tvrdnje je znatno veći.

Tabela 3 Razlike s obzirom na dob učenika

Parametri	Razred	N	M	SD	t-vrijed.	Znač.
Odnos između učenika i nastavnika	IV	88	3.81	0.51	1.74	0.08
	VII	90	3.66	0.59		
Sudjelovanje učenika u nastavi	IV	88	3.76	0.58	0.95	0.34
	VII	90	3.66	0.64		
Vršnjačka interakcija	IV	88	4.24	0.76	2.38	0.01
	VII	90	3.97	0.75		

Kod vršnjačke interakcije postoji statistički značajna razlika između učenika četvrtih $M=4,24$ i sedmih razreda $M=3,97$ u korist učenika četvrtih razreda. ($t=2,38$, $p<0,01$). Dakle, razred bitno ne utiče na mišljenja učenika o kvalitetu interpersonalnog odnosa, jer u većini subskala nije pronađena statistički značajna razlika između testiranih varijabli.

Naš četvrti zadatak bio je ispitivanje kvaliteta interpersonalnih odnosa u odnosu na školski uspjeh. Tabela 4. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika između ispitanika s obzirom na uspjeh u sve tri subskale, i to kod odnosa između učenika i nastavnika $F=4,26$ uz vrijednost $p < 0,01$; vršnjačkoj interakciji $F=,62$ $p < 0,01$) i sudjelovanja u nastavi $F=2,62$ uz nivo značajnosti $p < 0,05$

Tabela 6 Razlike s obzirom na školski uspjeh

Parametri	Uspjeh	N	M	SD	F	Znač.
Odnos između učenika i nastavnika	Dovoljan	2	2.80	0.00	4.26	0.00
	Dobar	34	3.53	0.68		
	Vrlo dobar	62	3.81	0.41		
	Odličan	80	3.79	0.56		
	Zbir	178	3.74	0.55		
Sudjelovanje u nastavi	Dovoljan	2	2.60	0.00	2.62	0.05
	Dobar	34	3.78	0.55		
	Vrlo dobar	62	3.76	0.62		
	Odličan	80	3.67	0.61		
	Zbir	178	3.71	0.61		
Vršnjačka interakcija	Dovoljan	2	1.80	0.00	7.10	0.00
	Dobar	34	4.00	0.95		
	Vrlo dobar	62	4.14	0.58		
	Odličan	80	4.17	0.73		
	Zbir	178	4.10	0.77		

Unutar grupa, kod odnosa između učenika i nastavnika, uočava se da najveću aritmetičku sredinu imaju vrlodobri učenici $M=3,81$, dok najslabiju dovoljni učenici $M=2,80$. Na osnovu rezultata aritmetičkih sredina može se uočiti da je kod prvog subskala taj uticaj dosta ujednačen kod svih učenika, izuzev učenika sa dovoljnim uspjehom. Ovaj nalaz pokazuje da stav prema ovom odnosu bitno određuje školski uspjeh, jer najnegativni je kod najslabijih učenika, dok vrlodobri i odlični učenici upravo imaju najpozitivniju procjenu ovih odnosa.

I kod druge dvije subskale imamo slične pokazatelje da su kvalitet i sudjelovanja u nastavi, ali i vršnjačka interakcija uslovljeni školskim uspjehom, jer upravo najslabiji učenici imaju najmanje procjene ovih elemenata interpersonalnih odnosa u nastavi. U drugoj subskali,

učenici sa dobrim, vrlo dobrim i odličnim uspjehom su dosta pozitivnijeg i ujednačenijeg mišljenja o kvaliteti interpersonalnog odnosa, dok učenici sa dovoljnim uspjehom imaju negativnije mišljenje.

Treća subskala nam objašnjava da odlični i vrlo dobri učenici imaju izuzetno pozitivno mišljenje o kvalitetu interpersonalnog odnosa, a malo drugačije mišljenje imaju dobri učenici, dok učenici sa dovoljnim uspjehom imaju jako negativno mišljenje.

Navedeni rezultati upućuju na to da se učenici koji postižu dovoljan uspjeh većinom ne slažu sa navedenim tvrdnjama koje se odnose na kvalitet interpersonalnog odnosa u nastavi, a što se može tumačiti manjom uključenosti u sam nastavni proces koji rezultira slabim odnosom sa drugim učenicima i nastavnicima, zatim sudjelovanjem u nastavi i na kraju slabom vršnjačkom interakcijom. Ovaj nalaz upućuje na dodatni rad sa učenicima koji postižu slabiji uspjeh kako bi se poboljšala njihova pozicija u nastavi, ali i njihovo mišljenje o interpersonalnim odnosima kao rezultat njihove uključenosti.

Zaključak

Komunikacija i interakcija predstavlja najvažniji segment nastavnog procesa. Kvalitetna komunikacija koja se zasniva na uspostavljanju dobrih odnosa predstavlja polaznu osnovu u izgradnji interpersonalnih odnosa u nastavi. U radu je empirijski provjeren kvalitet ovih odnosa u nastavi po mišljenju učenika. Nalazi istraživanja dali su značajne odgovore vezano za ovu problematiku. Potvrđene su pretpostavke o postojanju kvalitetnih interpersonalnih odnosa u nastavi po mišljenju učenika. Nalazi istraživanja metaanalize na 100 studija (Marzano, 2003) pokazuju da je kvalitet odnosa nastavnika i učenika osnova za sve ostale odnose, odnosno da nastavnici koji imaju visok kvalitet odnosa sa svojim učenicima imaju 31 posto manje problema discipline, kršenja pravila i srodnih problema više od godinu dana vremena, nego nastavnici koji nisu imali visokokvalitetne odnose sa svojim učenicima.

Rezultati su potvrdili da spol i razred učenika bitno ne utiče na kvalitet ovih odnosa. Važan pokazatelj u izgradnji ovih odnosa je i uticaj školskog uspjeha kod učenika. Pokazalo se da on bitnije ne utiče na kvalitet spomenutih odnosa u nastavi. Rezultati Bavčević, Babin i Vlahović (2005), na uzorku od 85 studenata (53 muškarca i 32 žene) u eksperimentalnom istraživanju su pokazali kako i studenti i studentice svoju komunikaciju procjenjuju kvalitetnom.

Učenici sa slabijim uspjehom imaju izrazito negativno mišljenje o kvaliteti interpersonalnog odnosa. Iz ovog nalaza se može zaključiti da kvalitet interpersonalnih odnosa bitno određuje školski uspjeh učenika, te da nastavnici trebaju pokušati izgraditi kvalitetnije odnose sa učenicima koji imaju slabiji školski uspjeh, a kako bi se njihov školski uspjeh popravio i samim tim popravilo i njihovo mišljenje o kvaliteti interpersonalnog odnosa. Frymier (2005), ukazuje upravo na taj problem ističući kako će učenici koji su uspješni komunikatori biti uspješni i na nastavi. Dobijeni nalazi upućuju na zaključak kako je uspješnost komunikacije kod učenika pozitivno povezana s pozitivnim ishodom učenja. Rubin i Feezel (1986), su u svom istraživanju došli do zaključka da instrumenti komunikacijskih sposobnosti mogu pomoći u razlučivanju uspješnih studenata od onih neuspješnih.

Rezultati do kojih se došlo predstavljaju značajan doprinos proučavanju ove problematike, ali i daju određene smjernice u kojem pravcu treba usmjeriti izgradnju interpersonalnih odnosa, koja je opet preduslov izgradnje kvalitetne škole, što je konačno i

imperativ savremenog društva. Najbolje preporuke nalazimo u rezultatima istraživanja Fontana (1991), koji je na uzorku deset srednjih škola, odnosno 174 nastavnika i 273 učenika, provodio istraživanje s ciljem utvrđivanja prisutnosti kvalitetnih komunikacijskih modela u nastavi kao preduvjeta optimalizacije odgojno-obrazovnih rezultata rada. Rezultati su ukazali na izraženu prisutnost jednosmjerne nastavne komunikacije, koja učeniku ne pruža priliku aktivnog uključivanja u odgojno-obrazovni proces, već ga stavlja u položaj objekta na koji se djeluje. Navedeni nalazi ukazuju na čestu upotrebu tradicionalnih nastavnih sistema, a koji za razliku od modernih nastavnih sistema ne dopuštaju nastavu usmjerenu na pojedinca i učenikove potrebe i sposobnosti. Analizom podataka ustanovljeno je i prisustvo dvosmjerne nastavne komunikacije, koja se manifestira ponajprije upotrebom dijaloške metode rada. Navedena metoda omogućuje veću učinkovitost u nastavi i veći uvid nastavnika u probleme koji nastaju prilikom prijema, prerade i usvajanja informacija od učenika. Ono što se također može uraditi na poboljšanju interpersonalnih odnosa jeste da se ti odnosi počnu razvijati još u predškolskim institucijama. Nalazi istraživanja Kulinxha (2010), pokazuju da program usmjeren na dijete omogućava razvoj interpersonalne komunikacije između djece i odgajatelja, ali i između same djece. Ovakav nalaz ukazuje na to da se kvalitet odnosa u nastavi može popraviti kroz programe i metode koji će biti usmjereni na razvijanje komunikacije između djece i nastavnika.

Literatura

1. Bavčević, T. (2015). Interpersonalna komunikacija u edukaciji – analiza i sistematizacija pravaca istraživanja. *Croatian Journal of Education, Vol.18; No.4/2016, pages: 1201-1233*
2. Bavčević, T., Babin, J., & Vlahović, L. (2005). Komunikološki aspekti nastave tjelesne i zdravstvene kulture. In V. Findak (Ed.), *Zbornik radova 14. ljetne škole kineziologa Republike Hrvatske - Informatizacija u područjima edukacije, sporta i sportske rekreacije*, Rovinj, 2005 (pp. 56-60). Zagreb: Hrvatski kineziološki savez.
3. Brajša, P. (1994). *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine.
4. Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija – Interakcijsko-komunikacijski aspekt odgoja*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Fontana, A. (1991). Komunikacija u nastavi i modeli pedagoškog obrazovanja nastavnika. *Zbornik Pedagoškog fakulteta u Rijeci*, 11, 9-2
6. Frymier, A. B. (2005). Students' Classroom Communication Effectiveness. *Communication Education*, 35(3), 254-268. <https://doi.org/10.1080/03634528609388348>
7. Kulinxha, G. (2010). Interpersonalna komunikacija u programima ranog djetinjstva usmjerenima na dijete. *Metodika* 21 Vol. 11, br. 2, 2010, str. 240-251.
8. Marzano, R. J. (2003). *The Key to Classroom Management*. September 2003, Volume 61. Number 1 *Building Classroom Relationships* Pages 6-13.
9. Osmić, I. (2002). *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu*. Tuzla. „Grin“ doo grafičko izdavačko društvo. Gračanica.
10. Polić, M. (1997). *Čovjek – odgoj – svijet*. Zagreb: KruZak.
11. Rubin, R. B., & Feezel, J. D. (1986). Elements of Teacher Communication Competence. *Communication Education*, 35(3), 254-268. <https://doi.org/10.1080/03634528609388348>

12. Selimović, H., Tomić, R. (2011). *Pedagogija II*. Travnik: Edukacijski fakultet Univerziteta u Travniku.
13. Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: XBS.
14. Suzić, N. i saradnici. (1999). *Interaktivno učenje*. Banja Luka: Ministarstvo prosvjete.

INTERPERSONAL RELATIONS IN TEACHING

Abstract

Expansion in all fields of social reality has inevitably led to the emergence of quality education issues, which are now more present than ever. The fact is that the school is not only a state educational institution, but a certain group that establishes relations in groups and between groups. these relationships are manifested in its educational function and results of work and action, it speaks in favor of the pedagogical justification of the research of this topic. The aim of the research is to examine the quality of interpersonal relationship in teaching by student assessment. The sample consists of 178 fourth and seventh grade students of primary school "Travnik".The results have shown that students think that for a good relationship between students and teachers it is important for teachers to enable students to make good communication in teaching. Research findings have shown that gender, class and student success have a significant impact on their thinking about the quality of interpersonal relationships. Thus, students with better grades have a more positive view of the quality of the interpersonal relationship in teaching. The obtained results will make a significant contribution to the lightening of the interpersonal relationship between pupils and teachers in elementary school and to provide assistance to teachers in order to establish a better interpersonal relationship. The obtained results will make a significant contribution to the clarifying of the interpersonal relationship between pupils and teachers in elementary schools and provide assistance to teachers in order to establish a better interpersonal relationship.

Key words: school, pupils, teachers, communication, interaction.